

08

ทุนวัฒนธรรมไทยทรงดำ กับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชน*

Cultural Capital of the Thai Song Dam
and Transformation of the Community

เรณู เหมือนจันทร์ไชย**

Renu Muenjanchoey

---

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม” ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** นักศึกษาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา “ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม” มีความประสงค์ที่จะศึกษาลักษณะการสืบสานทุนวัฒนธรรมไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษาผ่านยุคสมัยต่างๆ นับตั้งแต่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ศึกษา โดยเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านเกาะแรด บ้านไผ่หูช้าง บ้านดอนขมิ้น และบ้านแหลมกะเจา 2 ผลการศึกษาพบว่าลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เข้ามาในบริบทชุมชนในยุคสมัยต่างๆ เป็นเหตุปัจจัยให้ทุนวัฒนธรรมไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษาบางส่วนปรับตัว เปลี่ยนแปลง เช่น วัฒนธรรมข้าว วัฒนธรรมการบริโภค วัฒนธรรมการอยู่อาศัย วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมภาษา (ในคนรุ่นใหม่) ไปเป็นลักษณะเดียวกับวัฒนธรรมไทยโดยทั่วไป บางส่วนปรับตัว เปลี่ยนแปลงไม่มาก เช่น วัฒนธรรมความเชื่อผีบรรพบุรุษ วัฒนธรรมครอบครัวและเครือญาติ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับโลกทัศน์และชีวทัศน์ วัฒนธรรมภาษา (ในคนรุ่นเก่า) ยังคงสื่ออัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไว้ได้อย่างโดดเด่นในปัจจุบัน และเป็นทุนวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานเสริมสร้างคุณค่า พลัง และความสุขในการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชนพื้นที่ศึกษาสืบต่อไป

คำสำคัญ: ทุนวัฒนธรรม, กลุ่มชาติพันธุ์, ไทยทรงดำ

A b s t r a c t

This article is a part of the study entitled “Cultural Capital and Thai Song Dam Ethnic Group’s Development in Nakhon Pathom Province”. The focus of the study was on the inheritance of Thai Song Dam Community’s cultural capital through chronological transformation, starting from the early period of immigration into the study area. According to the field survey conducted in the four villages, namely Ban Ko Rat, Ba Phai Hu Chang, Ban Don Khamin and Ban Laem Kachao 2, it was found that the economic, social and cultural factors in the chronological contexts resulted in adaptations and changes to the Community’s cultural capital in two different aspects. That is, a higher level of adaptation and change was identified in the rice culture, the consumer culture, the dwelling culture, the clothing culture and the linguistic culture among the new generation. On the other hand, culture related to ancestral spirits, families and kinships, worldviews and attitudes, and language underwent a lower level of adaptations and change among the older generation. Therefore, the latter generation continues to outstandingly represent their ethnic identity up to the present time, and is regarded as the Community’s strong cultural capital that has enhanced value, power and happiness for further chronological transformation.

Keywords: Cultural Capital, Ethnic Group, Thai Song Dam

ทุนวัฒนธรรมไทยทรงดำ

กับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชน

เรณู เหมือนจันทร์เขย

1. ความนำ

วัฒนธรรมเป็นผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสั่งสมพัฒนาเพื่อใช้เป็นเครื่องเข้าถึงความต้องการและความจำเป็นในวิถีชีวิตของบุคคลและสังคม จนกลายเป็นมรดกตกทอดถึงปัจจุบันและสืบสานสู่อนาคต¹ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าและมูลค่า เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมสู่เป้าหมายที่ต้องการอย่างหลากหลายที่นักวิชาการหลายท่านเรียกว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” ดังเช่น ปีแยร์ บูร์ดิเยอ² (Pierre Bourdieu) กล่าวไว้ว่า “ทุนวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State) ทำนองเดียวกับที่ อคิน รพีพัฒน์³ ได้ขยายความคิดของ “คลิฟฟอร์ด เกียร์ช” ที่ถือ เอานิยาม “วัฒนธรรมคือความหมาย” มากกล่าวไว้ว่า เกียร์ชมีความเห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์ (คล้ายแมงมุม) ที่ห้อยตัวอยู่ในสายใยของความ

¹ E.Adamson Hoebel, Anthropology: The Study of Man, 1966

² อ่างในชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข, เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์: 79

³ อคิน รพีพัฒน์, วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ช: 73-74

หมายที่ถักทอขึ้น เกียร์ชถือว่าสายใยเหล่านั้นคือ ทุณวัฒนธรรม ดังนั้น การวิเคราะห์วัฒนธรรมจึงไม่ใช่การวิเคราะห์หากฎเกณฑ์ต่างๆ โดยการทดลองแบบวิทยาศาสตร์กายภาพแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการเสาะหาความหมายและการตีความหมายเพื่อค้นหาคุณค่าที่แท้จริงของวัฒนธรรมนั้นๆ นั่นคือ “ทุณวัฒนธรรม” ที่เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ สู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ เหมือนเช่นแมงมุมที่เป็นตาข่าย เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงเป้าหมายที่เป็นความต้องการของวัฒนธรรม โดยทุณวัฒนธรรมดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลง ผกผันไปตามการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ในยุคสมัยต่างๆ

สังคมไทยปัจจุบันให้ความสนใจ “ทุณทางวัฒนธรรม” มากขึ้น แม้จะยังไม่สามารถกำหนดแนวคิดใหม่ได้ชัดเจนนัก แต่ทำให้เห็นว่าทุณทางวัฒนธรรมในสังคมไทยมีลักษณะเป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น และสังคมไทยกำลังใช้ทุณทางวัฒนธรรมด้วยเหตุปัจจัยอะไร เป็นต้นว่า ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์⁴ ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ทุณวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่เป็นความรู้คู่ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ อันเกิดจากการค้นคว้าและการค้น

⁴ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ทุณทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับการสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ” จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โรงแรมรามาคอนโด กรุงเทพฯ, 18 กันยายน 2549

พบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมถึงค่านิยมและความเชื่อที่ทำให้เกิดการ
จัดระเบียบทางสังคมหรือสร้างกติกาที่เป็นคุณค่าทางสังคมโดยส่วนรวม
จักรแก้ว นามเมือง⁵ ได้ศึกษาขยายความให้ครอบคลุมทุนวัฒนธรรม

ที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม และสรุป
แนวคิดเพิ่มเติมว่าสินค้าบริการใดที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่ สิ่งนั้นคือ สินค้า
วัฒนธรรม (Cultural Products) เป็นการนิยามลักษณะทุนวัฒนธรรมที่อยู่
ในรูปของวัตถุส่วนที่เป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (Biens Culturels) ให้มี
ความชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงทุนทางวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ใน
กายและทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา

แนวคิดดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นความก้าวหน้าทางการศึกษาทุน
วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ที่อย่างน้อยได้ทำให้นิยามทุนวัฒนธรรม ที่
หมายถึงคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรม และการจัดองค์ประกอบที่หมายถึง
ส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย ส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และส่วนที่อาศัยการสถาปนา
ในสังคมไทยให้มีความชัดเจน เป็นระบบ สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้าง
ขวาง รวมทั้งการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาภาคพื้นดิน
ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม” ครั้งนี้

2. ความเป็นมา

ปัจจุบันทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย ตาม
นิยามดังกล่าวข้างต้น กำลังเปลี่ยนผ่านไปกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงตาม
กระแสโลกาภิวัตน์อย่างกว้างขวางต่อเนื่อง ทำให้เกิดการปรับตัวของผู้คน
ในสังคม⁶ รอบด้าน บางพื้นที่ไม่พบทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์เดิมปรากฏ
ในวิถีชีวิตหรือการดำรงชีพปกติทั่วไป แต่จะพบบ้างในโอกาสงานประเพณี
พิธีกรรมเท่านั้น

---

⁵ จักรแก้ว นามเมือง, ทุนทางวัฒนธรรม, 2551: 130

⁶ สุริชัย หวันแก้ว, สังคมและวัฒนธรรม: การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: 160

ทุนวัฒนธรรมไทยทรงดำในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เป็นตัวอย่างหนึ่งที่กำลังตกอยู่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น ดังผลการศึกษาวิจัยของผู้เขียน⁷ และผลการวิจัยเรื่อง “การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย”⁸ ที่แสดงผลการศึกษาในทำนองเดียวกันว่า ปัจจุบันทุนวัฒนธรรมของไทยทรงดำ แม้จะยังคงมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตชุมชนในการสร้างสรรค์และพัฒนาคุณภาพชีวิต ช่วยให้ชุมชนมีภูมิปัญญาจัดการความขัดแย้งในปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ก็ตาม แต่หากไม่มีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่องจริงจังเร่งด่วนแล้ว โอกาสที่ทุนวัฒนธรรมจะเปลี่ยนผ่านสู่ภาวะวิกฤตเกิดขึ้นแน่นอน ดังสรุปผลการศึกษาเรื่อง “ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม” ที่ผู้เขียนศึกษาไว้ว่า

1. ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นคุณค่าที่ผสมผสานอยู่กับมูลค่าตามลักษณะทุนวัฒนธรรมใหม่ที่เข้าสู่ชุมชนตามยุคสมัยที่ผ่านมา เช่น ทุนวัฒนธรรมการอยู่อาศัย ต้องการสื่อพลังอำนาจความสวยงาม ความยิ่งใหญ่ ความร่ำรวย ซึ่งเป็นเรื่องของคุณค่าและมูลค่าให้ปรากฏต่อสังคม แตกต่างจากอดีตที่ต้องการสื่อพลังอำนาจความกตัญญูกตเวที ความภูมิใจในอัตลักษณ์ ความอยู่รอดปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เน้นเรื่องคุณค่าเป็นสำคัญ แต่ปัจจุบันผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมเดิมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย ส่วนใหญ่กลายเป็นผู้มีความกล้าหาญทางจริยธรรมไม่เพียงพอที่จะแสดงทุนวัฒนธรรมเหล่านั้นให้ปรากฏเป็นแบบอย่างที่ดีงามต่อสังคม ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ มากมาย เช่น หวาด

⁷ เช่น เรื่อง “อิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” (2541), “โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: ความเชื่อเรื่องผีของไทยโซ่ง” (2542), “ผีเฮือน: สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทยโซ่ง” (2544), “โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: นิทานไทยโซ่ง” (2545-2546), “พิธีเสนเรือน: การชำระหนี้ทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง” (2549)

⁸ สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ, การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย, 2552

กล่าวอำนาจความทันสมัยของทุนวัฒนธรรมใหม่ ความไม่เชื่อมั่นในความอยู่รอดปลอดภัย เป็นต้น

2. ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) ส่วนใหญ่เป็นคุณค่าที่ควบแน่นอยู่กับมูลค่าตามลักษณะทุนวัฒนธรรมใหม่เช่นเดียวกับส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย เป็นต้นว่า คุณค่าของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย แต่เดิมต้องการสื่อพลังอำนาจคุณค่าเชิงประโยชน์ใช้สอยที่เชื่อมโยงมิติอื่นรอบด้าน เช่น ในบ้านเรือนต้องมีพื้นที่ทอผ้า ในไร่นาต้องมีพื้นที่ปลูกฝ้าย ในพิธีกรรมต้องใช้เสื้อผ้าตามประเพณี ในชีวิตประจำวันต้องใส่เสื้อผ้าย้อมดำ ในการอบรมสั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนดีต้องใช้กระบวนการผลิตผ้าเป็นเครื่องมือ ในกลุ่มชาติพันธุ์ต้องใช้เสื้อผ้าสื่ออัตลักษณ์ เป็นต้น ปัจจุบันคุณค่าของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ต้องการสื่อพลังอำนาจความร่ำรวยเงินทองและความสวยงามที่เป็นสากล มีความยิ่งใหญ่ที่เหนือชั้นกว่าคนอื่น ๆ เป็นต้น บทบาททุนวัฒนธรรมที่เคยเป็นเครื่องปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของสังคมโดยตรงต้องสูญหายไป คนในชุมชนปัจจุบันจึงต้องใช้เงินเป็นปัจจัยหลักสร้างและดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรม ลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นทุกองค์ประกอบของทุนวัฒนธรรม

3. ทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State) พบว่า ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำเพิ่มคุณค่าความสำคัญมากขึ้นตามพัฒนาการและยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่านไป เริ่มจากสถานภาพความเป็น “ผู้อพยพ” ที่เข้ามาครั้งแรก จนคลี่คลายมาเป็นพลเมืองไทยเท่าเทียมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นโดยกฎหมาย และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ ทั้งได้รับการยกย่องว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักษาความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมไว้ได้น่าชื่นชม ขณะที่ทุนวัฒนธรรมในองค์ประกอบอื่นๆ หรือที่ปรากฏในลักษณะอื่นๆ กำลังเปลี่ยนผ่านไปในทิศทางที่ลดคุณค่าความสำคัญลง

โดยสรุปผลการศึกษาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษา

ทุกองค์ประกอบกำลังเปลี่ยนผ่านไปในทิศทางที่เน้นการใช้มูลค่า เป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนสู่อนาคต แทนการใช้คุณค่าเหมือนยุคสมัยที่ผ่านมา ทำให้คนส่วนหนึ่งในชุมชนหัวนวดคิดว่าชีวิตที่มีมูลค่าเป็นศูนย์กลางจะมีความสุขอย่างยั่งยืนน้อยลง อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ที่สืบต่อมาจะตกอยู่ในภาวะวิกฤตอย่างน่าเป็นห่วง

ผลการศึกษาดังกล่าวนี้นี้จึงทำให้เกิดคำถามขึ้นว่า ทุณวัฒนธรรมไทยตรงดากับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชนมีลักษณะเป็นอย่างไร ทุณวัฒนธรรมเป็นเหตุหรือเป็นผล หรือว่าเป็นทั้งเหตุและผลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชน หรือว่าพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยของชุมชน ไม่ได้มีเหตุและผลมาจากทุณวัฒนธรรมแต่อย่างไร?

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความรู้ “ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างทุณวัฒนธรรมไทยตรงดากับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชน” เพื่อนำมาตอบคำถามข้างต้น โดยอาศัยกรอบแนวคิดเรื่ององค์ประกอบทุณวัฒนธรรมของปีแยร์ บูร์ดิเยอ และกรอบแนวคิดของนักวิชาการท่านอื่นๆ เป็นเครื่องมือศึกษา

3. สถานการณ์และเหตุการณ์ทุณวัฒนธรรมของชุมชน

สถานการณ์และเหตุการณ์ทุณวัฒนธรรม (ด้านต่างๆ) ของชุมชน ตามกรอบนิยามทุณวัฒนธรรมที่ศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นและเป็นมาในบริบทชุมชนชาวไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษา ในยุคสมัยปู่ย่าตายาย สมัยพ่อแม่ และสมัยคนปัจจุบันตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้น พบว่า

3.1 ทุณส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย

ส่วนที่เกี่ยวกับการอยู่อาศัย สมัยปู่ย่าตายาย ได้นำคุณค่าตามภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สืบต่อมาจากบรรพชนมาใช้บุกเบิกตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เน้นประโยชน์ใช้สอยตามความเชื่อที่ว่า บ้านเรือนต้องเป็นที่อยู่อาศัยของลูกหลานและผีบรรพบุรุษ

อย่างลงตัว ต้องสร้างขึ้นในพื้นที่ชัยภูมิที่เกื้อกูลการอยู่ร่วมกัน ครั้นถึงสมัยพ่อแม่ ความเคร่งครัดในคุณค่าดังกล่าวเริ่มถูกละเลย มีบ้านเรือนที่ไม่มีพื้นที่ให้ผีเรือนอยู่อาศัยตามประเพณีเกิดขึ้น เริ่มอนุโลมความถูกต้องของพื้นที่ผีเรือนตามความจำเป็นด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ทรัพยากรสร้างบ้านมีจำกัด และต่อเนื่องมาจนถึงสมัยผู้สูงอายุ (ปัจจุบัน) ยังไม่มีบทลงโทษใดๆ ที่ชัดเจน บางครัวเรือนมีหิ้งพระแทนกะหล่หอง หรือมีกะหล่หองร่วมกับหิ้งพระ ตามข้ออ้างเชิงมูลค่าและคุณค่าจากวัฒนธรรมใหม่ที่รับมาเป็นเหตุผลหักล้างความถูกต้องเหมาะสมให้สังคมยอมรับ เมื่อมาถึงสมัยปัจจุบัน มีบ้านเรือนที่ไม่แสดงคุณค่า ความดีงาม ความถูกต้องเหมาะสมตามค่านิยมทางวัฒนธรรมเดิมเพิ่มมากขึ้น พอๆ กับคุณค่าจากวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาเพิ่มมากขึ้น

ส่วนที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน สมัยปู่ย่าตายาย ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาและประสบการณ์เดิมที่เน้นคุณค่าการทำมาหากินแบบพอเพียง พออยู่พอกิน ประหยัด อดออม การทำมาหากินเน้นการสร้างสำนึกในคุณธรรม เช่น กตัญญูกตเวที ซื่อสัตย์ สุจริต แบ่งปัน แจกจ่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เช่น วิถีวัฒนธรรมข้าว ต้องพึงพาอาศัยกันและกัน ทั้งคนควาย ข้าว ผี คุณค่าเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนไปในสมัยพ่อแม่ เริ่มเน้นมูลค่าข้าว วัล ควาย และผลผลิตอื่นๆ มีพ่อค้ามารับซื้อข้าวถึงหมู่บ้าน ชุมชนเริ่มตั้งใจผลิตข้าวเพื่อขายมากขึ้น มูลค่าข้าวเข้ามาทำให้คุณค่าที่มีอยู่เดิมอ่อนลงจนกระทั่งปัจจุบันการผลิตข้าวเพื่อขายเกิดขึ้นทั่วไปมีความพยายามเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น นำไปสู่การนำเครื่องมือเครื่องใช้สมัยใหม่มาใช้แทนแบบพื้นบ้าน เพิ่มการลงทุนเป็นเงินทอง สิ่งเหล่านี้ได้เข้ามาแทนทุนวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิม การขับเคลื่อนวัฒนธรรมข้าวของชุมชนก้าวเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขายอย่างสมบูรณ์ เป็นสถานการณ์ และเหตุการณ์การเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมจากคุณค่ามาเป็นมูลค่าอย่างชัดเจน

ส่วนที่เกี่ยวกับการแต่งกายและการประดับตกแต่ง สมัยปู่ย่าตายาย ยังคงเน้นคุณค่าความสวยงาม ความดีงาม ความเหมาะสมตามค่านิยม

วัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น ใช้กระบวนการปลูกฝ้าย ทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำเครื่องประดับตกแต่งในครอบครัว เป็นโอกาสอบรมสั่งสอนปลูกฝังความดีงามแก่ลูกหลาน เช่น ความขยัน อดทน และปลูกฝังความภูมิใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ โดยสวมใส่เครื่องแต่งกายของกลุ่มตลอดเวลา ครั้นถึงสมัยพ่อแม่ เริ่มเปลี่ยนแปลงโดยมีเครื่องแต่งกายเครื่องประดับจากสังคัมอื่นเข้ามาเผยแพร่ ประกอบกับช่วงนี้มีเงินทองพอที่จะหาซื้อได้ ผู้คนจึงเริ่มนิยมซื้อหามาใช้มากกว่าการทำเอง ค่านิยมดังกล่าวนี้เพิ่มขึ้นต่อเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ทิวทัศน์วัฒนธรรมส่วนนี้ได้ผูกติดกับความทันสมัยให้สังคัมเห็นได้มากขึ้น สืบมาจนกระทั่งสมัยคนปัจจุบัน ชุมชนได้รับเอาคุณค่าจากภูมิปัญญาสมัยใหม่มากขึ้น สามารถแต่งกายและประดับตกแต่งที่สื่อความสวยงามพร้อมกับความร่ำรวยได้อย่างสอดคล้องกับค่านิยมสมัยใหม่โดยไม่มีข้อขัดข้องใดๆ

ส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพ สมัยปู่ตายาย เน้นคุณค่าการเรียนรู้ เข้าใจ และเข้าถึงภูมิปัญญาที่สามารถพึ่งตนเองทางสุขภาพได้ บนฐานความเชื่อในระบบผีบรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน หากมีความจำเป็นจึงจะพึ่งพาคนอื่น ๆ นอกชุมชน ครั้นถึงสมัยพ่อแม่ มีภูมิปัญญาที่เป็นทางเลือกเพื่อดูแลรักษาสุขภาพจากวัฒนธรรมอื่นเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้ทิวทัศน์วัฒนธรรมเดิมของชุมชนถูกทำลาย ยิ่งถึงสมัยปัจจุบัน คุณค่าการดูแลรักษาสุขภาพตามภูมิปัญญาแบบพื้นบ้าน เช่น การป้องกันตนเอง การไม่ประมาท การทำบุญทำทาน การปฏิบัติต่อผีเรือนอย่างถูกต้อง เริ่มมีคำอธิบายว่าไม่เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ จนกระทั่งถึงสมัยคนปัจจุบัน ศักยภาพทางการแพทย์และการรักษาพยาบาลสมัยใหม่มีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น ทิวทัศน์วัฒนธรรมเดิม เช่น คุณค่าการเรียนรู้ เข้าใจ และเข้าถึงในการดูแลรักษาสุขภาพ ลดความสำคัญลง เหลือเพียงส่วนครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆ เช่น การจัดพิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว พิธีเสนปาดตง ในฐานะเป็นองค์ประกอบการดูแลสุขภาพทางจิตใจตามความเชื่อเท่านั้น

ส่วนที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม สมัยปู่ตายาย ครอบครัวและเครือญาติ ได้ใช้ทิวทัศน์วัฒนธรรมเหล่านี้ร้อยรัดความ

สามัคคี เป็นสาระหลักอบรมสั่งสอนลูกหลานให้มีความกตัญญูทเวทิตี ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ความขยันหมั่นเพียร ผ่านกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม จนกระทั่งสมัยพ่อแม่ ชุมชนยังคงเน้นสิ่งเหล่านี้ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ลูกหลาน แม้จะเริ่มมีกระบวนการหรือวิธีการจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ เช่น โรงเรียน วัด เข้ามาแบ่งปันพื้นที่การอบรมปมนิสัยลูกหลานไปจากครอบครัวและเครือญาติบ้างแล้วก็ตาม ครั้นถึงสมัยปัจจุบันบทบาทของทุนวัฒนธรรมในเรื่องนี้ลดความสำคัญลงมาก ระบบการศึกษาทางโลก (โรงเรียน) และทางธรรม (วัด) เข้ามาทำหน้าที่แทนได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น ลูกหลานได้รับการปลูกฝังทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม ชุมชนผลิตคนรุ่นใหม่ที่มีทุนวัฒนธรรมแตกต่างจากเดิม ออกมาเป็นผู้นำสังคมมากขึ้น ปัจจุบันทุนวัฒนธรรมเดิมบางประการจึงถูกจำกัดพื้นที่ไว้ภายในครอบครัวเครือญาติเท่านั้น

3.2 ส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ

ส่วนที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยหรือการอยู่อาศัย สมัยปู่ย่าตายายได้เปลี่ยนแปลงคู่ขนานไปกับทุนส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย กล่าวคือคุณค่าของวัตถุ เช่น วัสดุเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย พื้นที่ตั้งบ้านเรือน และแรงงานการก่อสร้าง ล้วนมาจาก “น้ำใจ” เป็นคุณค่าสำคัญที่แสดงออกในลักษณะความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตาปราณี และความเคารพในทรัพย์สินส่วนรวมที่ทุกคนมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ตามความจำเป็นบนฐานคิดที่ว่า ไม่มีสิทธิส่วนบุคคลที่ถาวรในที่อยู่อาศัย เรือนใดเจ้าของไม่อยู่ คนอื่นอยู่อาศัยได้โดยไม่ต้องซื้อขาย ส่วนคุณค่าทางกายภาพ เช่น รูปทรงสัณฐานบ้านเรือนเน้นการสื่ออัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ให้มากที่สุด พื้นที่ตั้งบ้านเรือนเน้นอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในหมู่ญาติพี่น้องผิเดียวกัน คุณค่าเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเมื่อถึงสมัยพ่อแม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิประโยชน์ใช้สอยวัตถุต่างๆ รวมทั้งพื้นที่ เริ่มเกิดมูลค่าและซื้อขายแลกเปลี่ยนและใช้เพิ่มสถานภาพทางสังคมขึ้น เช่น บ้านเรือนใหญ่โต มั่นคงถาวร จะเพิ่มความมีหน้ามีตาทางสังคม ซึ่ง

การเปลี่ยนแปลงนี้ต่อเนื่องมาจากกระทั่งยุคปัจจุบัน และค่อยๆ เปลี่ยนผ่าน มาสู่ค่านิยมทางวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้าสู่ชุมชนมากขึ้น จนปัจจุบันหาคุณ เรือนไทยทรงคำรุ่นปู่ตายายได้ยาก พบแต่บ้านก่ออิฐถือปูนชั้นเดียวหรือ สองชั้นขึ้นรายเรียงแสดงมูลค่าและสีสันสวยงามอยู่สองฝั่งทาง

ส่วนที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน สมัยปู่ตายาย ศักยภาพเครื่องมือ เครื่องใช้ อาหารการกินเมล็ดพันธุ์ กระบวนการแปรรูป และการใช้ประโยชน์ ต่างๆ ล้วนเน้นคุณค่าการพึ่งตนเอง เช่น ความพอเพียงหาได้ในท้องถิ่น การ แบ่งปัน การช่วยเหลือ ใครทำเครื่องมือไม่ได้ขอให้คนอื่นช่วย โดยไม่มี ค่าจ้าง การค้าขายเกิดขึ้นบ้างในส่วนที่เป็นสินค้าจำเป็น ขาดแคลน แต่เป็นไป เพื่อการยังชีพ ไม่ใช่แสวงหากำไร สมัยพ่อแม่เริ่มแปรรูปผลผลิตเป็นอาหาร สำเร็จรูปขายในโอกาสต่างๆ บ้าง พืชผลที่เหลือกินเหลือใช้นำไปแบ่งขายให้ คนอื่นที่ไม่มีบ้าง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นยังคงคุณค่าไว้ เพียงเริ่มให้ความสำคัญกับ มูลค่ามากขึ้น ครั้นถึงสมัยปัจจุบันวัฒนธรรมการทำมาหากินได้เปลี่ยนแปลง สู่การทำมาค้าขายขึ้น และได้พัฒนาต่อเนื่องถึงสมัยคนปัจจุบันตามกระแส ทุนวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้าสู่ชุมชนต่อเนื่อง ทุนวัฒนธรรมเดิมจึงกลายเป็น ทางเลือกส่วนบุคคลหรือครอบครัวเท่านั้น

ส่วนที่เกี่ยวกับการแต่งกายและการประดับตกแต่ง สมัยปู่ตายาย เน้นคุณค่าความสำคัญ สิ่งที่ผลิตได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงตนเองตามภูมิปัญญา กลุ่มชาติพันธุ์ จึงจะยอมรับว่าเป็นสิ่งถูกต้อง ดึงมา เหมาะสม และควรค่า แก่การครอบครองตกทอดเป็นมรดกสู่ลูกหลาน เช่น เสื้อฮี ปิ่นปักผม หวี สางผม สร้อยคอ เป็นต้น ครั้นถึงสมัยพ่อแม่ แม้สิ่งเหล่านี้ยังสื่อคุณค่าเดิม อยู่ แต่คนในชุมชนสมัยนี้มีโอกาสสร้างสม ซื้อหาสิ่งเหล่านี้จากสังคมนอื่น ได้ง่ายขึ้น บางอย่างมีคุณค่าและมูลค่าที่มีพลังเชื่อมโยงสังคมนอื่นๆ ที่รายล้อมได้ดีกว่าของเดิม ทำให้คุณค่าเดิมเริ่มอ่อนพลัง จนแทบจะไม่ผลิตซ้ำ ขึ้นในชุมชน เมื่อถึงสมัยปัจจุบันยังสามารถเลือกซื้อหาเป็นเจ้าของได้ง่าย ขอเพียงมีเงิน ต้องการแบบไหนหาซื้อได้ ทำให้นิยามคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ เคลื่อนมาให้ความสำคัญกับมูลค่าที่เป็นสากลมากขึ้น ปัจจุบันจะหาคุณ

แต่งกาย เครื่องประดับตกแต่งสมัยปุ๋ย่ายตายายได้ยาก กระบวนการผลิต การแจกจ่าย และการแลกเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้ ตกไปอยู่ในมือของผู้ประกอบการจากชุมชนอื่นที่ผลิตออกมาจำหน่ายทั่วไป โดยนำเอาคุณค่ามาแปะติดไว้กับมูลค่าอย่างเหนียวแน่นจนมีคำกล่าวว่า “เงินรู้จักคุณค่าของสิ่งที่แลกเปลี่ยนได้ดีกว่าคน”

ส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพ สมัยปุ๋ย่ายตายาย เน้นคุณค่ายาพื้นบ้านตามตำรับตำราต่างๆ รวมทั้งคุณค่าของคาถาอาคมที่พ่อมด แม่มด หมอเสน ใช้ในการเยียวยารักษา ยาบางขนานเป็นที่นิยม เพราะมีคุณค่าเชิงประจักษ์ในการรักษา เช่นเดียวกับพ่อมด แม่มด หมอเสน บางคนมีชื่อเสียงเพราะมีพลังในการรักษาพยาบาลให้หายได้อย่างรวดเร็ว แต่ยาและบุคคลผู้มีชื่อเสียงเหล่านั้น เริ่มลดคุณค่าที่เป็นพลังขับเคลื่อนการรักษาพยาบาลลงในสมัยพ่อแม่ ต่อเนื่องมาจนกระทั่งสมัยปัจจุบัน ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ผู้ทรงความรู้ได้ถึงแก่กรรมแล้วไม่มีการสืบสาน ชุมชนขาดความนิยม มีคุณค่าจากวัฒนธรรมสมัยใหม่แพร่หลาย เข้ามาแทนที่อย่างเป็นระบบ มีกลไกต่างๆ เชื่อมโยงที่เข้าถึงได้สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ คุณค่าการดูแลรักษาสุขภาพแบบเดิมจึงเสื่อมความนิยม เหลือไว้เพียง “เป็นทางเลือก” ให้แก่สังคมในปัจจุบันเท่านั้น

ส่วนที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม สมัยปุ๋ย่ายตายาย รูปธรรมของทุนเหล่านี้พบเห็นได้ทั่วไป บ้านเรือนทุกหลังมีที่อยู่ของผีเรือน บริเวณบ้านมีตูผีเรือนของลูกสะใภ้ ทุ่งนามีศาลเจ้าที่ ศาลแม่โพสพ ชุมชนมีศาลเจ้าพ่อหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้ได้แสดงพลังในฐานะทุนวัฒนธรรมสู่สังคมตลอดเวลา เปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ เข้าใจ เข้าถึงตลอดเวลา อีกรูปแบบหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ได้สร้างพื้นที่ชุมชนให้บริสุทธิ์จากบาปหรือความชั่วร้ายไว้ได้เข้มแข็ง แต่เริ่มลดน้อยถอยลงเมื่อถึงสมัยพ่อแม่ จนกระทั่งสมัยคนปัจจุบัน เพราะสิ่งเหล่านี้เริ่มถูกจำกัดขอบเขตอำนาจบารมี เช่น การผิผีเริ่มมีนิยามใหม่ที่ละเว้นบางกรณีได้ เช่น เมื่อมีความจำเป็นทางกายภาพของบ้านเรือน ก็ไม่จำเป็นต้อง

สร้างห้องผี โอนุโลมให้ไปใช้ร่วมกับบ้านพี่น้องได้ หรือบางคนนำพระพุทธรูป มาวางบนหิ้งร่วมกับผีได้ ทำให้ทุนวัฒนธรรมเดิมถูกผสมผสานกับทุนสิ่งใหม่ที่เข้ามา

3.3 ส่วนที่อาศัยการสถาปนา

ส่วนที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยหรือการอยู่อาศัย สมัยปู่ตายาย ชุมชน เน้นความรักความผูกพันที่เกิดจากความเป็นพี่เป็นน้อง เครือญาติ เพื่อนบ้าน เผ่าพันธุ์ โดยมีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี เป็นแกนขับเคลื่อน ร้อยรัด สถาปนาการอยู่ร่วมกันขึ้นเป็นชุมชนที่มีความมั่นคง อบอุ่น และอยู่ร่วมกับชุมชนอื่นๆ ได้อย่างเป็นสุข จนกระทั่งสมัยพ่อแม่จึงมีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน มีบ้านเลขที่ และมีผู้นำหมู่บ้านปกครองชุมชนสืบมา จนกระทั่งสมัยปัจจุบัน จึงได้แยกหมู่บ้านใหม่เพิ่มตามการขยายตัวของชุมชนจัดตั้งเป็นตำบล มีการเลือกผู้นำชุมชนตามแบบแผนใหม่ที่เข้ามา เป็นการเพิ่มทุนทางวัฒนธรรม เรื่องความรับผิดชอบชุมชนแก่ผู้นำและสมาชิกอย่างเป็นทางการ ชุมชนได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นตามกระแสทุนวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งเน้นคุณค่าและมูลค่าเกี่ยวกับการบริหารจัดการ และการพัฒนาท้องถิ่นที่คาดหวังว่าจะนำความสุขความเจริญมาสู่ชุมชนได้

ส่วนที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน สมัยปู่ตายาย ใครมีทุนวัฒนธรรม ในการทำมาหากินมาก เช่น เป็นคนทำมาหากินโดยสุจริต ใจบุญ ชอบทำบุญให้ทาน แบ่งปันอาหารการกินที่มีอยู่แก่คนอื่นๆ ยินดีออกแรงช่วยเหลือ เกื้อกูลผู้อื่น คนเหล่านั้นจะได้รับการยกย่องชื่นชมให้เป็นแบบอย่างของคนอื่น เป็นผู้ที่มีเกียรติที่ใครๆ อยากคบหาสมาคม และมักจะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำชุมชน แม้ช่วงเวลาผ่านมาถึงสมัยพ่อแม่ สถานการณ์ดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นเด่นชัด แต่คุณค่าเหล่านี้เริ่มจืดจางลงในสมัยปัจจุบัน ตามคำกล่าวที่ว่า “ผู้นำวันนี้เป็นคนดีอย่างเดียวไม่พอ ต้องร่ำรวยเงินทองด้วย” ดังจะเห็นได้จากการได้รับการเลือกตั้งหรือได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง

สำคัญๆ ของชุมชน ที่คนผู้นั้นจะต้องเป็นคนดีที่ร่ำรวยเงินทองด้วย ดังนั้น การทำมาค้าขายจึงเป็นช่องทางที่ให้โอกาส “การเป็นคนดีที่ร่ำรวย” เกิดขึ้นได้ สิ่งนี้จึงกลายเป็นแนวทางที่คนปัจจุบันนิยม และคนที่เป็นอย่างนี้ได้ มักจะได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมากขึ้น

ส่วนที่เกี่ยวกับการแต่งกายและการประดับตกแต่ง สมัยปู่ตายาย ครอบครัวยุคก่อนคือกลไกสำคัญที่ผลิต บริโภค แจกจ่าย และแลกเปลี่ยนเครื่องแต่งกายและการประดับตกแต่งให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะสถาบันหลักทางสังคม คุณลักษณะผลผลิตต่างๆ จะต้องเป็นไปตามคุณค่าทางวัฒนธรรม และต้องสื่ออัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ที่สืบทอดกันมาให้เป็นที่ยอมรับจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ครั้นถึงสมัยพ่อแม่การเน้นคุณค่าความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เนื่องด้วยการผลิตเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับตกแต่งที่สืบทอดกันมาเริ่มตกไปอยู่ในมือคนอื่น ๆ นอกชุมชนต่อเนื่องถึงสมัยปัจจุบัน ขณะเดียวกันบทบาทของสถาบันครอบครัวเกี่ยวกับเรื่องนี้เปลี่ยนแปลงสูญหายไป สถาบันครอบครัวไม่ได้ทำหน้าที่นี้แล้ว อย่างไรก็ตามมีการสถาปนากลุ่มขึ้นแทนครอบครัว เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มผลิตเครื่องประดับตกแต่ง เป็นต้น เพื่อสร้างสรรค์ พันธุ์ และพัฒนาคุณค่าเดิมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมอื่นด้วย

ส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพ สมัยปู่ตายาย สถาบันการดูแลและรักษาสุขภาพของชุมชนคือ พ่อมด แม่มด หมอมนต์ หมอเสน คนเหล่านี้ได้รับการสถาปนาสืบทอดกันมาแต่โบราณ ในฐานะเป็นผู้นำในการดูแลเรื่องนี้ของชุมชน บทบาทในช่วงนี้จึงยังคงโดดเด่น เป็นที่พึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดตามแบบแผนพื้นบ้าน ต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อไปอย่างเป็นระบบ สถาบันดังกล่าวเริ่มอ่อนพลังลงเมื่อการรักษาพยาบาลแผนปัจจุบันเข้าสู่ชุมชน กลไกเรื่องนี้เริ่มปรับสภาพและบทบาทมาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมของชุมชนสืบมา ถึงสมัยพ่อแม่จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่สามารถฟื้นคืนคุณค่าตามแบบแผนเดิมได้ อย่างไรก็ตามปัจจุบันมีผู้นำเอาภูมิปัญญาเกี่ยวกับยาสมุนไพรในกลุ่มชาติพันธุ์ออกมาผลิตใหม่ จนได้รับการรับรองจากองค์การอาหารและยา

(อ.ย.) เป็นการสถาปนาคุณค่าทางวัฒนธรรมเรื่องนี้ ให้เป็นทางเลือกใหม่
ของชุมชนได้บ้าง

ส่วนที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม สมัยปู่ย่า
ตายายกระบวนกรก้าวขึ้นเป็นผู้นำในเรื่องเหล่านี้ ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติ
เฉพาะเป็นที่ยอมรับของกลุ่มชาติพันธุ์ ตามมาตรฐานความเชื่อที่กำกับไว้
หากใครขาดคุณสมบัติแล้วยังฝืนปฏิบัติ จะเกิดภัยพิบัติกับคนๆ นั้น ดังนั้น
คนที่ก้าวขึ้นเป็นผู้นำจะต้องได้รับการฝึกฝนและผ่านการรับรองจากผู้รู้/
อาจารย์มาก่อน ความเคร่งครัดในเรื่องนี้เริ่มหย่อนลงในสมัยพ่อแม่ ด้วย
เหตุที่หาผู้สืบต่อได้ยาก จึงมีการอนุโลมขึ้น เช่น แต่เดิมคนที่เป็ผู้นำเรื่องนี้
ต้องมีความแม่นยำ จดจำบทโองการต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง เมื่อประกอบพิธี
ไม่ต้องเอาตำรามาวางอ่าน สมัยนี้เริ่มมีเหตุผลให้เปิดอ่านได้ เช่น เพื่อความ
ถูกต้องแม่นยำ เพื่อหลีกเลี่ยงบาป เป็นต้น เมื่อถึงสมัยปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้
ยังคงเปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง เนื่องจากชาติผู้ฝึกฝน บางคนเรียนรู้ด้วยตนเอง
แล้วเข้าสังเตการณ์ในพิธีกรรม จากนั้นจึงสถาปนาตนเองขึ้นปฏิบัติภารกิจ

โดยสรุป สถานการณ์ และเหตุการณ์ทุนวัฒนธรรมชุมชน ทั้งส่วนที่
แฝงฝังอยู่ในกาย ส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และส่วนที่อาศัยการสถาปนา ที่เกิด
ขึ้นดังกล่าวข้างต้นนี้ สมัยปู่ย่าตายายยังคงเน้นให้ความสำคัญในคุณค่าที่สืบ
เนื่องมาจากวัฒนธรรมเดิมอย่างชัดเจน ภาพการเปลี่ยนแปลง แดกตัว หรือ
เลื่อนกลางจางไปของคุณค่าดังกล่าวเริ่มปรากฏในสมัยพ่อแม่ ด้วยเหตุปัจจัย
ต่างๆ ทั้งส่วนที่เกิดขึ้นภายในชุมชนและส่วนที่มาจากกระแสวัฒนธรรม
สมัยใหม่ รวมทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้คุณค่าบางอย่างหายไปบ้าง ลด
ความสำคัญลงบ้าง บางอย่างยังคงอยู่แต่กลายเป็นส่วนหนึ่งของมูลค่า เมื่อ
ถึงสมัยปัจจุบัน ทุนวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้เข้ามาทำหน้าที่หลักให้คนส่วน
ใหญ่ในชุมชนได้นำมาใช้ในวิถีชีวิต ยกเว้นทุนวัฒนธรรมเดิมบางประการที่
ยังไม่มีสิ่งใหม่มาแทนที่ เช่น คุณค่าทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และ
พิธีกรรม อย่างไรก็ตามปัจจุบันคนในชุมชนบางกลุ่ม ได้พยายามฟื้นฟู
วัฒนธรรมเดิมขึ้นในชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มศึกษาวัฒนธรรม กลุ่มฟื้นฟู

ศิลปวัฒนธรรม กลุ่มอาชีพ กลุ่มทอผ้า โดยการนำวัฒนธรรมใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเข้าถึงทุนวัฒนธรรมเดิม แต่ยังมีพลังไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะการสื่อคุณค่าทางวัฒนธรรมในชุมชนปัจจุบันต้องอาศัยมูลค่าที่เกี่ยวข้องกับระบบและกลไกทางเศรษฐกิจด้วย

4. ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีต่อทุนวัฒนธรรม

ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เกี่ยวกับดิน น้ำ ลม ฝน ป่าไม้ เป็นต้น ที่เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมด้านต่างๆ ตามกรอบเนื้อหาการศึกษาที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษาในยุคสมัยต่างๆ พบว่า

ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติสำคัญที่เกิดขึ้นภายในชุมชน/ท้องถิ่น ส่วนที่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านทุนทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่แฝงฝังอยู่ในกาย ในรูปของวัตถุ และในรูปของการสถาปนา สมัยปุ่ย่ตายายรุ่นบุกเบิกชุมชน ธรรมชาติทุกด้านมีความอุดมสมบูรณ์ตามลักษณะของพื้นที่ คนในชุมชนใช้วัฒนธรรมเดิมเป็นเครื่องเข้าถึงเพื่อสนองต่อความจำเป็นและความต้องการได้อย่างเพียงพอ ดินอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชพรรณธรรมชาติขึ้นอยู่ทั่วไป กุ้งหอยปูปลาหาได้จากธรรมชาติเพียงพอ แต่ปรากฏการณ์เหล่านี้เริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมในสมัยพ่อแม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2485 เกิดน้ำท่วมมากทำความเสียหายเป็นบริเวณกว้าง ต่อมาจึงเกิดฝนแล้ง ขาดน้ำทำนา สภาพดินอุดมสมบูรณ์น้อยลง บางปีเกิดโรคภัยขึ้นในไร่นา จนเก็บเกี่ยวผลผลิตได้น้อย ขณะที่ประชากรของชุมชนเพิ่มมากขึ้น ชุมชนเริ่มสัมผัสถึงความยากลำบากมากขึ้น ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น ครอบคลุมพื้นที่ของท้องถิ่นกว้างขวาง เป็นเหตุให้ภาครัฐได้เข้ามาเกี่ยวข้องช่วยพัฒนาและแก้ปัญหาต่างๆ เช่น การสร้างระบบชลประทาน การเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าว การนำปุ๋ย เคมีและสารเคมีมาใช้ในไร่นา การนำควายเหล็กมาใช้แทนแรงงานวัวควายในไร่นา การส่งเสริมอาชีพอื่นๆ การพัฒนาพื้นที่แปลงนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทุนวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าของข้าว เปลี่ยน

จากการเป็นอาหารมาเป็นสินค้าสำคัญของชุมชนด้วย เปลี่ยนแปลงวิธีการทำนาที่เป็นไปไปตามจังหวะฤดูกาล มาเป็นการจัดการโดยเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามความต้องการ และเปลี่ยนจาก “ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” มาเป็นการแข่งขันและการจ้างงานตามระบบเศรษฐกิจ” ที่ชัดเจน

โดยสรุป ปราบปรามการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนต้องนำเอาวัฒนธรรมใหม่เข้ามาใช้ในไร่นาและในวิถีชีวิต เป็นเหตุให้ทุนวัฒนธรรมใหม่ได้เข้ามาแทนที่ทุนวัฒนธรรมเดิม อีกด้านหนึ่งปรากฏการณ์ธรรมชาติลักษณะเดียวกันที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชน/ท้องถิ่น ยังกลายเป็นกระแสค่านิยมเชื่อมโยงผลักดันทุนวัฒนธรรมเดิมของชุมชน ทั้งส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย ส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และส่วนที่อยู่ในรูปของการสถาปนา เปลี่ยนผ่านไปอย่างรวดเร็วขึ้น เปิดโอกาสให้ทุนใหม่ค่อยๆ เข้ามาเป็นรากฐานใหม่ของชุมชน แล้วสะสมผ่านยุคสมัยต่างๆ มาจนกระทั่งสมัยคนปัจจุบัน ที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถอธิบายลักษณะทุนวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ได้แล้ว เช่น ถ้ามถึงทุนวัฒนธรรมส่วนที่เกี่ยวกับการทำมาหากินของชุมชนแต่เดิมว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร คนปัจจุบันมีคำตอบที่แตกต่างจากอดีต ทั้งนี้เพราะลักษณะทุนเดิม เช่น ความพอเพียง ความพออยู่พอกิน การพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูล การพึ่งตนเอง สิ่งเหล่านี้ได้ละลายหายไปกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผ่านมาจำนวนมากแล้ว ในชุมชนปัจจุบันมีแต่การจ้างงาน การแข่งขัน การช่วยงานแต่ขอเงินค่าแรงด้วย เป็นต้น

5. วิธีการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชน

เมื่อนำวิธีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือ การทำให้เกิดความก้าวหน้า การปล่อยให้เป็นไปตามหลักวิวัฒนาการ การวางแผนพัฒนา การกระทำให้เป็นสมัยใหม่ และการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน ที่เอี่ยม ทองดี⁹

---

⁹ เอี่ยม ทองดี, 2548: 42-43

กล่าวไว้มาพิจารณาเหตุการณ์ สถานการณ์ และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นเหตุปัจจัยเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น พบว่าวิธีการหรือกระบวนการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่างๆ มีลักษณะ ดังนี้

5.1 การทำให้เป็นไปตามหลักวิวัฒนาการ (Evolution) คือ ปล่อยให้เปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปต่อเนื่องอย่างมีระเบียบจากความเรียบง่ายสู่ความซับซ้อน จากความไม่มีอะไรสู่ความมีปัจจัยต่างๆ มากมาย ผ่านกลไกการขับเคลื่อนตามธรรมชาติ เช่น ทุนวัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขปัจจัยในธรรมชาติ เช่น จากบ้านเรือนชั่วคราวสู่บ้านเรือนที่มั่นคง จากทางเดินบนคันนาสู่คันคูคลองถนนหนทางที่ยานพาหนะสัญจรได้ เป็นการเพิ่มคุณค่าการอยู่อาศัยและมูลค่าทางเศรษฐกิจขึ้นพร้อมๆ กับการละทิ้งคุณค่าเดิม คือ ความขยัน อดทน อดออม เรียบง่าย พึ่งตนเอง เป็นต้น

5.2 การทำให้เกิดความก้าวหน้า (Progress) คือ เปลี่ยนแปลงจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ให้เจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่พึงปรารถนา จากความพอใจน้อยสู่ความพอใจมาก จากความไม่เพียงพอสู่ความพอเพียง จากความดีน้อยสู่ความดีมาก และมากยิ่งขึ้น บนทุนเดิมที่มีอยู่ เช่น ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากินทำให้ก้าวหน้า เพิ่มผลผลิตจนเกิดมูลค่าขึ้นบนฐานคุณค่าเดิม เป็นต้น

5.3 การวางแผนพัฒนา (Development) คือ เปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนแล้วดำเนินการตามแผนดังกล่าวไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา (บางประการ) ที่วางแผนพัฒนาให้มีวัดพุทธศาสนาเกิดขึ้นในชุมชน เพื่อเผยแพร่พุทธศาสนาเข้าสู่ชุมชน ทุนวัฒนธรรมในการทำมาหากิน กรณีการพัฒนาระบบชลประทาน เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงเรื่องน้ำใช้ในการทำนา และขยายผลให้เกิดการพัฒนาการอาชีพของชุมชนให้มีความหลากหลายขึ้น เช่น มีการเลี้ยงปลา เป็นต้น

5.4 การกระทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) คือ กระทำให้

เกิดความเจริญรุ่งเรืองเรื่องตามยุคตามสมัยตามอย่างสังคมที่เจริญแล้ว โดยอาศัย
ทุนจากวัฒนธรรมอื่น เช่น ทุนวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน กรณีการ
เปลี่ยนแปลงวิธีการทำนาจากแบบพื้นบ้านเป็นแบบสมัยใหม่โดยการนำเอา
ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในไร่นา จนกลายเป็นการทำกร
เกษตรสมัยใหม่ ใช้เครื่องจักรกล สารเคมี ปุ๋ยเคมี เพาะปลูกบำรุงรักษา เก็บ
เกี่ยว ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ปรับปรุงคัดเลือกพันธุ์ข้าวจนปัจจุบันข้าว
พื้นเมืองสุญพันธุ์ เหลือแต่ข้าวพันธุ์ กข. ซึ่งเป็นเสมือนทุนวัฒนธรรมใหม่ที่
คำนึงถึงคุณค่าและมูลค่า เป็นต้น

5.5 การปฏิวัติ (Revolution) คือ เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน โดย
อาศัยอำนาจใดอำนาจหนึ่งเข้ามารื้อโครงสร้าง บทบาท หน้าที่ เนื้อหาสาระ
เดิม แล้วนำเอาสิ่งใหม่มาแทนที่ ในลักษณะบังคับฉับพลันทันทีทันใด โดย
คณะบุคคล กลุ่มบุคคล หรือฝูงชน เช่น ทุนวัฒนธรรมเกี่ยวกับการอยู่อาศัย
กรณีการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนตามกฎหมาย
การศึกษา และกรณีการปกครองที่เปลี่ยนผ่านจากระบบผู้อาวุโสมาสู่ระบบ
กำนันผู้ใหญ่ ระบบสภาตำบล จนถึงระบบองค์การบริหารส่วนตำบลใน
ปัจจุบัน ทำให้ทุนทางวัฒนธรรมเดิม ที่เน้นผู้ปกครองคนดีด้วยศีลธรรม มา
สู่การเป็นคนดีที่มีนิยามแตกต่างจากเดิม เป็นต้น

โดยสรุป วิธีการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ แม้เกิดขึ้นใน
เงื่อนไขปัจจัยที่ต่างกััน แต่ล้วนเป็นปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูดให้
ทุนวัฒนธรรมเปลี่ยนผ่าน หรือเคลื่อนผ่านยุคสมัยไปเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะ
ว่าทุนวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีลักษณะร่วมกัน เช่น ทุนวัฒนธรรมของพิธีเสน
เรื่อน คือ “คุณค่าความกตัญญูทเวที่ต่อบรรพชน” ขณะที่ทุนวัฒนธรรม
ของการบรรพชาอุปสมบทคือ “คุณค่าความกตัญญูทเวที่ต่อบรรพชน”
ด้วย “ความกตัญญูทเวที่” จึงเป็นลักษณะร่วมของทุนวัฒนธรรมทั้ง
สองประการนี้ ดังนั้นแม้วิธีการเปลี่ยนผ่านจะต่างกัันแต่ก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนผ่านในสิ่งเดียวกัน

6. หลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชน

เมื่อนำเอาทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ซึ่งเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยา (A Theory of Human Motivation) ที่อับราฮัม มาสโลว์นำเสนอไว้ในปี 1943¹⁰ ที่กล่าวว่ามนุษย์มีความต้องการอยู่ 5 ชั้น คือ 1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) 2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) 3) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) 4) ความต้องการได้รับความนับถือ ยกย่อง (Esteem Needs) และ 5) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization Needs) มาพิจารณาวิธีการเปลี่ยนผ่านทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่กล่าวข้างต้น ก็จะได้ลักษณะหลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ศึกษาที่เกิดขึ้นในสมัยต่างๆ ดังนี้

6.1 หลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) ได้แก่ ความต้องการขั้นพื้นฐานหรือที่เรียกว่าปัจจัยจำเป็นขั้นพื้นฐาน เกิดขึ้นในสมัยปู่ย่าตายาย หรือสมัยบุกเบิกตั้งถิ่นฐาน โดยคนสมัยนี้ได้เลือกใช้วิธีการปล่อยให้ชุมชนเปลี่ยนผ่านไปตามหลักวิวัฒนาการ และใช้วิธีการอื่นๆ เท่าที่จำเป็น ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ สถานการณ์ และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ต่อเนื่อง เรียบง่าย เป็นการวางพื้นฐานเพื่อก้าวสู่ความซับซ้อนมากขึ้นในยุคสมัยต่อมา

6.2 หลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) และด้านความปลอดภัย (Safety Needs) ในขั้นที่สูงขึ้น ได้แก่ ความต้องการความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน จากโจรภัย อุทกภัย อุบัติภัย พุทธิภิกขภัย ชาติภัย เป็นต้น เกิดขึ้นในสมัยพ่อแม่หรือสมัยลูกของผู้บุกเบิกตั้งถิ่นฐาน โดยคนสมัยนี้ได้

¹⁰ อับราฮัม มาสโลว์, A Theory of Human Motivation, 1943: 370-96

เลือกใช้วิธีการทำให้เกิดความก้าวหน้า และใช้วิธีการอื่นๆ ผสมผสานตามความจำเป็น ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ สถานการณ์ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่าจะเปลี่ยนแปลงไปจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ให้เจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่พึงปรารถนา คือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินบนรากฐานเดิมหรือทุนเดิมที่มีอยู่

6.3 หลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการในขั้นที่สูงขึ้นอย่างชัดเจน คือ นอกจากต้องการสนองตอบความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) และด้านความปลอดภัยแล้ว (Safety Needs) ยังต้องการเข้าถึงความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs) ได้แก่ ความรัก ความอบอุ่น ความเข้มแข็ง ความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจที่ดีในกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้นสมัยผู้สูงอายุ (ปัจจุบัน) หรือสมัยหลานผู้บุกเบิกตั้งถิ่นฐาน โดยคนสมัยนี้เลือกใช้วิธีการวางแผนพัฒนา (Development) เป็นหลัก และใช้วิธีการอื่นๆ ผสมผสานตามความจำเป็น ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ สถานการณ์ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่า ชุมชนจะเปลี่ยนผ่านไปตามแผนพัฒนาเป็นหลัก เช่น แผนพัฒนาระบบน้ำชลประทาน แผนพัฒนาการศึกษา แผนพัฒนาการสาธารณสุข ซึ่งอาจจะเป็นแผนที่ชุมชนกำหนดเอง และแผนที่ชุมชนร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ข้องกำหนดขึ้นก็ได้

6.4 หลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการในขั้นที่สูงขึ้นไปอีก คือ นอกจากต้องการสนองตอบความต้องการดังกล่าวแล้วข้างต้น ยังต้องการการสนองต่อความนับถือยกย่อง (Esteem Needs) ด้วย ได้แก่ ชื่อเสียง เกียรติยศ ศักดิ์ศรี ความมีหน้ามีตาในสังคม รวมทั้งการยอมรับในความเท่าเทียมเรื่องสิทธิเสรีภาพด้านต่างๆ เกิดขึ้นในสมัยคนปัจจุบันหรือสมัยหลานของผู้บุกเบิกตั้งถิ่นฐาน โดยเลือกใช้วิธีการกระทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) คือ กระทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองตามยุค ตามสมัย ตามอย่างสังคมที่เจริญแล้ว โดยอาศัยทุนจากวัฒนธรรมอื่นควบคู่ไปกับการใช้วิธีการปฏิวัติ (Revolution) คือ เปลี่ยนแปลงอย่าง

ฉับพลัน โดยอาศัยอำนาจใดอำนาจหนึ่งเข้ามารื้อโครงสร้าง บทบาท หน้าที่ เนื้อหาสาระเดิม แล้วนำเอาสิ่งใหม่มาแทนที่ในลักษณะบังคับ ฉับพลัน ทันที ทันใดเป็นหลัก และใช้วิธีการอื่นๆ ที่ได้ใช้มาก่อน แล้วผสมผสานเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถสนองต่อความต้องการได้ตามเป้าหมาย ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ สถานการณ์ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่า ชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีการกระทำให้เป็นสมัยใหม่ และวิธีการปฏิบัติเกิดขึ้นรอบด้าน เช่น เปลี่ยนแปลงการทำนาแบบพื้นบ้านมาเป็นแบบสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงการทำนาเพื่อบริโภคมาเป็นการทำนาเพื่อขายเป็นหลัก หรือปฏิบัติไร่นามาเป็นบ่อกึ่ง บ่อปลาเพื่อขาย เป็นต้น เหลือบริโภคแล้วขาย

โดยสรุป หลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชนไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตาม “หลักการสนองต่อความต้องการของมนุษย์หรือชุมชนที่เป็นไปตามลำดับขั้น” ดังที่อับราฮัม มาสโลว์ได้กล่าวไว้ ส่วนผลของการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นแต่ละลำดับขั้นจะสนองต่อความต้องการได้มากน้อยเพียงใด เมื่อพิจารณาภาพรวมของชุมชน จากสถานการณ์ เหตุการณ์ และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่างๆ แล้ว พบว่าทุนวัฒนธรรมส่วนที่เป็นคุณค่าซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความสุขใจนั้นได้เปลี่ยนแปลงสูญหายหรือลดความสำคัญลงมาก ขณะที่ทุนวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นเน้นเรื่องมูลค่า ซึ่งจะเป็นพลังที่ขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความสุขกายเป็นสำคัญ ดังนั้นผลรวมตามความต้องการที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน คือ “ชุมชนเข้าถึงความสุขกายได้มากกว่าความสุขใจ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการในลำดับขั้นที่ 5 หรือขั้นสุดท้ายคือ ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เช่น การเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามคติ ความเชื่อ การเข้าถึงความสงบ การเข้าถึงอุดมการณ์สูงสุดของชีวิต ซึ่งเป็นความสุขใจที่สำคัญที่สุดนั้น ยังไม่ปรากฏชัดในทุกยุคสมัยที่ผ่านมา

7. บทสรุป

คำถามหรือโจทย์สำคัญอันเป็นที่มาของบทความนี้ที่ว่าคือ “ทุนวัฒนธรรมไทยทรงดำกับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชนมีลักษณะเป็นอย่างไร” นั้น เมื่อนำความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์สถานการณ์ เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ วิธีการ และหลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชนดังกล่าวข้างต้น มาพิจารณาแล้วสามารถตอบโจทย์ข้างต้นได้ว่า **ทุนวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชน** มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลของกันและกัน กล่าวคือทุนวัฒนธรรมเป็นทั้งเหตุและผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชนขณะที่ยุคสมัยของชุมชนก็เป็นทั้งเหตุและผลที่ทำให้ทุนวัฒนธรรมเปลี่ยนผ่านไปในลักษณะต่างๆ ด้วย” โดยมีวัฒนธรรมชุมชนเป็นบ่อเกิดและที่ตั้งของทุนวัฒนธรรม และมีสถานการณ์ เหตุการณ์ และปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ เป็นเหตุปัจจัยในการเปลี่ยนผ่าน ส่วนผลการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชนจะขับเคลื่อนไปสนองตอบความต้องการของชุมชนในลักษณะอย่างไรมัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยของสถานการณ์ เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ วิธีการ และหลักการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นๆ

โดยสรุปการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมชุมชนไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษาทำให้ชุมชนเคลื่อนผ่านสภาวะแบบพื้นบ้านสู่สภาวะแบบสมัยใหม่ จนมีแนวโน้มว่าสมัยปัจจุบัน ทุนวัฒนธรรมส่วนที่เป็นคุณค่าแท้ตามแบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิมได้สูญหายไปมากแล้ว และได้เกิดทุนวัฒนธรรมใหม่ ที่เน้นมูลค่านำคุณค่าขึ้นแทน ทำให้ความถูกต้อง ความดีงาม ความเหมาะสม เป็นไปตามอำนาจมูลค่ามากกว่าอำนาจของคุณค่าที่หมายถึงคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ดังนั้นทุนวัฒนธรรมของชุมชนปัจจุบันจึงตกอยู่ในสภาวะไร้พลังขับเคลื่อนชุมชนสู่ความต้องการที่เป็นความสุขใจตามค่านิยมทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน แต่กลับเพิ่มพลังในการขับเคลื่อนชุมชนสู่ความต้องการที่เป็นความสุขกายตามค่านิยมทางวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้มากขึ้น

8. ข้อเสนอแนะ

เมื่อนำหลักการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่เอี่ยม ทองดี¹¹ กล่าวไว้ 3 ประการ คือ 1) ใช้ในรูปแบบการพัฒนาหรือการอนุรักษ์ตัววัฒนธรรม 2) ใช้ในรูปแบบหวังประโยชน์เฉพาะอย่างตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และ 3) ใช้ในรูปแบบการพิทักษ์คุณค่าความดีงามทางจริยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมมาพิจารณาเหตุการณ์ สถานการณ์ ปรากฏการณ์ วิธีการ และหลักการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วสามารถสร้างข้อเสนอแนะเพื่อการฟื้นฟูทุนวัฒนธรรมของชุมชนไทยทรงดำได้ 3 ลักษณะ คือ

8.1 ควรนำวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาหรืออนุรักษ์ตัววัฒนธรรมที่กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ชัดเจน ว่าเพื่อมุ่งเพิ่มทุนวัฒนธรรมด้านนั้นๆ แก่ชุมชนอย่างชัดเจน เช่น รมรงค์พื้นฟูประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้าน พื้นฟูการใช้ชีวิตและการทำมาหากินแบบพื้นบ้าน เพื่อมุ่งเสริมสร้างให้คนมีคุณธรรม เช่น ความกตัญญูกตเวทิต ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ฯลฯ ซึ่งเป็นคุณค่าที่นำมาซึ่งมูลค่าและความสุขมวลรวมให้เกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และชุมชนได้

8.2 ควรนำวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือหวังประโยชน์เฉพาะอย่างตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ นำวัฒนธรรมด้านต่างๆ ไปใช้เป็นสื่อหรือเป็นเครื่องมือเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมเฉพาะให้บรรลุเป้าหมายตามความต้องการ เช่น อาศัยลักษณะความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจ ความเกรงใจของคนในหมู่บ้าน เป็นเครื่องมือระดมทุนจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า เพื่อให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้เสริมสร้างทุนวัฒนธรรมที่เป็นคุณค่าการพึ่งตนเอง การแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การสร้างหลักประกันสังคมขึ้นแก่ชุมชน

8.3 ควรนำวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือพิทักษ์คุณค่าความดีงามทางจริยธรรมและวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ส่งเสริมการใช้ขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อห้าม ศีลธรรม บุญ บาบ นรก สวรรค์ ตามความเชื่อของกลุ่ม

¹¹ เอี่ยม ทองดี, ควาย ข้าว พระ ผี พิธีกรรม, 126-127

ชาติพันธุ์ขึ้นในชุมชน เพื่อปลูกฝังให้คนตระหนักในคุณค่าความเป็นมนุษย์
ความเป็นสัตว์โลก การอยู่ร่วมกันให้เกิดความมั่นคงปลอดภัย มีความรัก
สามัคคี มีเกียรติศักดิ์ศรี มีความร่มเย็นเป็นสุขตามอุดมคติ หรือตามเป้า
หมายสูงสุดของชีวิต เป็นต้น

โดยสรุปหลักการฟื้นฟูหรือเสริมสร้างทุนวัฒนธรรมของชุมชน โดย
การนำวัฒนธรรมชุมชนมาใช้เป็นเครื่องมือ ด้วยวิธีการหรือกระบวนการ
ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นจะทำให้ทุนวัฒนธรรมเป็นเหตุแห่งการเปลี่ยนผ่าน
ยุคสมัยของชุมชนไปสู่ความสุข ความเจริญก้าวหน้าทั้งเชิงคุณค่าและมูลค่า
ควบคู่กันไปได้

บรรณานุกรม

- จักรแก้ว นามเมือง. ทูตทางวัฒนธรรม. ใน *หนังสือวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์. 2551.
- ชนิดา เสี่ยมไพศาลสุข. *เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โครงการ จัดพิมพ์คบไฟ. 2550.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. “ทูตทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ” จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โรงแรมรามากาเดิน. กรุงเทพฯ, 18 กันยายน 2549.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วัฒนธรรมไทย (Thai Culture)*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์. 2551.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. การศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทย ไช่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมมะเภา 2 ตำบล ล่า ลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พัฒนาชนบทศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. 2541.
- _____. *โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: ความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยไช่ง*. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด. 2542.
- สุรัชย์ หวันแก้ว. *สังคมและวัฒนธรรม: การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537.
- อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. *วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). 2551.
- อมรา พงศาพิชญ์. *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537.
- เอี่ยม ทองดี. *ควาย ข้าว พระ ผี พิธีกรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมมิก. 2547.
- _____. “อันเนื่องด้วยวัฒนธรรม”. *วารสารวัฒนธรรมปริทรรศน์*. 1, 1 (เมษายน-มิถุนายน 2548): 16-29.
- _____. “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม”. *วารสารวัฒนธรรมปริทรรศน์*. 1, 2-3 (กรกฎาคม-กันยายน, ตุลาคม-ธันวาคม 2548): 32-46.
- Bourdier, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- E.Adamson Hoebel. *Anthropology: The Study of Man*. Third edition. New York: McGraw-Hill Book Company. 1949.